

alokaciju resursa namijenjenih zadovoljavanju potreba mladih. Vodeći se savjetom »iz prve ruke« sredstva će biti najučinkovitije utrošena i to na način da najbolje odgovore stvarnim (a ne od odraslih nametnutim) potrebama mladih.

Šest godina (od 1998. do 2003.) je trajao proces stvaranja mreže, međusobnog povezivanja srednjoškolaca iz hrvatskih gradova okupljenih oko sličnih projekata i njihovo umrežavanje s vršnjacima izvan Hrvatske (Norveška, Latvija, Bosna i Hercegovina). Informatičko povezivanje škola u Hrvatskoj i stvaranje mogućnosti razmjene iskustva te umrežavanje sa školama izvan Hrvatske danas je realnost. Sastanci nastavnika i uče-

nika Škola demokracije u Labinu, u sklopu Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja, svake godine pokazuju sve respektabilnije rezultate rada. Labinska Srednja škola »Mate Blažine« i Metkowska gimnazija već su odavno kvalitetom svoga rada, u ovom području, prešle granice Hrvatske. Uspostavljanje Vijeća mladih učinilo je da (teritorijem i brojem stanovnika) mali gradovi Hrvatske postanu veliki primjeri mogućnosti unapređenja demokracije.

Što ja vidim dalje? Dodatna će i značajna dobit od projekta biti i povećani interes mladih za društvenim i političkim angažmanom u vlastitoj sredini. Projekt će potaknuti interesno okupljanje mladih, djelovanje njihovih

već postojećih, ali i osnivanje novih udruga. Kroz baze podataka i internet mrežu biti će im dostupne sve informacije o demokratskom ustrojstvu i institucijama vlasti, te sličnim projektima unutar i izvan Hrvatske. Ovaj će projekt unaprijediti znanje mladih o dometima demokratskog društva te povećati njihovu kompetentnost u procesu javnog, političkog ili društvenog odlučivanja i djelovanja. Barem mladi u ovoj zemlji više neće biti guske u magli. A tek kad napravimo Mini Parlament...

Dr. sc. Selma Šogorić, nacionalna koordinatorica Hrvatske mreže zdravih gradova
ssogoric@snz.hr

Zašto odgajati za demokraciju?

Ako građanstvo znači pripadnost nekoj državi, ako ona pojedincu daje njegov pravni identitet, onda biti građanin znači biti osoba u pravom smislu te riječi, osoba s pravima, ali i dužnostima. Biti građanin znači uklopiti se u zajednicu, a razvoj građanstva jest na neki način uklapanje pojedinca u zajednicu o kojoj ovisi. Taj odnos zavisi o zakonima pojedine države, ali aktivnost uklapanja i sudjelovanje u svim pa i u političkim pitanjima jedne države stavlja pojedinca u položaj aktivnog kreatora vlastitog društva.

Građanin u isto vrijeme prihvaća određeni način življenja, mišljenja ili uvjerenja, ali interaktivno dobiva mogućnost da te vrijednosti mijenja. To je suodnos individue i cjelokupnog ljudstva u kojemu se traže modeli suživota koji bi u datom trenutku mogli egzistirati. Iako istovremeno predstavljamo obje strane (i individuu i društvo u cjelini), vječitost smo u opreci jer ono što je dobro za sve nije uvijek dobro za pojedinca i obratno.

Težnja je demokracije postaviti sustav tako da potičući svakog stvori kvalitetniji suodnos na način da svakome pruži mogućnost utjecaja. Taj utjecaj može biti neki oblik javnog života, kao aktivniji oblik u stvaranju demokratskog sustava, ili djelovanje »običajnog« građanina koji ne bi smio biti pasivan promatrač. Takav bi građanin trebao svojom aktivnom podrškom nekoj razumnoj politici i neodobravanjem nasilnih i nedjelotvornih politika omogućiti promicanje pozitivnih ideja. Demokratski je odgoj političkog rasuđivanja u kojemu se količina političkih znanja u cjelini diže na višu razinu. Društvo s većim znanjem profilirano će u svojim redovima kvalitetniji kadar političara, ali i »kvalitetnijeg« građanina. Građanina na kojeg se »računa« i ne može ga se zaobići u kreiranju njegova života i života njegove šire zajednice.

Odgoj »aktivnih« građana treba dati informacije, ali i motivaciju u smislu važnosti sva-

»Čovjekova sposobnost za pravdu čini demokraciju mogućom. Čovjekova sklonost nepravdi čini demokraciju neophodnom!«

Reinhold Niebuhr

kog pojedinca u okviru društva. Ta motivacija predstavlja osobno uvjerenje pojedinca da on, kao takav, može utjecati na događaje u svojoj okolini. Osim »propisanog« prava glasa i ostalih prava, on mora takva prava »vidjeti« u njihovu djelovanju, konkretno i neposredno. Jačanjem nekih svojih vještina i sposobnosti neće svi postati vrsni političari, ali će sa svojih pozicija i u okviru svakodnevnih poslova biti politički »budni« jer sustav koji politika uvjetuje nije izvan njih samih već ga oni svojim načinima življenja ostvaruju. Zato odgoj za demokraciju mora neprestano usadivati sklonost postavljanja pitanja o načelima i vrijednostima budućnosti zajednice. Ujedno, ne smije davati gotove obrasce mišljenja nego poticati pojedince da misle svojom glavom, oblikuju vlastite stavove.

Budući da demokracija predstavlja vladavinu većine, znači sudove koji predstavljaju »zajedničke« vrijednosti i uvjerenja, presudan je dijalog, odnosno razmjena mišljenja unutar kolektiva. U tom bi smislu odgoj za demokraciju predstavljao u svom najvećem dijelu odgoj za raspravu, a on pretpostavlja razvoj vještina koje se rabe u komunikaciji te određenu kulturu govora. Dijalog i sposobnost njegova vođenja isključuje nasilje i uvodi dogovor, zajedničko rješenje ili kvalitetnije, argumentima bogatije rješenje.

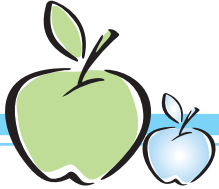
Sve navedeno postavlja i velike zahtjeve odgajatelju, daje mu i moralnu i političku ulogu, pod uvjetom da je i on sam odgojen za dijalog, otvoren za kritiku i samokritiku te potpada pod sva ona načela koja istovremeno propagira. U protivnom se opet vra-

ćamo na početak u kojemu »demokracija u praksi« postaje demotivirajući umjesto motivirajući element cijelog procesa. »Odgoj« građanina neće stvoriti idealno društvo, ali je ono u svojoj ideji ideal pa služi kao parametar-vodilja. To je irealna slika društva, ali istovremeno zamisliva, pa je svaka slika stvarnog sustava koja joj je bliža, bolja i prihvatljivija. Ta je jasna vizija bitan preduvjet građanskog odgoja jer daje osnovne moralne, etičke i društveno prihvatljive smjernice.

Škola demokracije u okviru mreže Zdravih gradova

Projekt Zdravih gradova pokrenut je 1986. godine na poticaj Europskog ureda Svjetske zdravstvene organizacije i pokušaj je saniranja rastućih problema zdravlja u Europi. Od tada uporno istražuje načine kojima bi se, uglavnom preventivno, poboljšalo zdravstveno stanje stanovnika gradova i to u smislu poboljšanja opće kvalitete života u naseljenim mjestima. Projekt Zdravi grad je u Hrvatskoj započeo 1987. godine sa Zagrebom koji se pridružio jedanaestorici europskih gradova. Projekt se dalje širio na ostale hrvatske gradove, naročito nakon rata, u procesu obnove. Sada je 40-ak gradova, povremeno ili stalno, angažirano u projektu; 20-ak aktivnije, a 20-ak intenzivno i permanentno. Ti gradovi kroz Mrežu i međusobna iskustva rješavaju razne probleme na različitim razinama. Što to zapravo znači?

Život u urbanim sredinama već je dugo europski pa i svjetski problem, počevši od konkretnih fizičkih pokazatelja zdravlja preko okoliša u kojemu ljudi borave i rade i koji se znatno razlikuje od pejzaža izvan urbanih središta te ponekad djeluje negativno na zdravlje ljudi. Urbanizacija nameće ubrzani ritam života otuđujući ga od čovjeka samog, uzrokuje nerijetko depresiju i agresivnost, podređujući čovjeka samo jednom cilju: osiguranju potrebnih materijalnih dobara koje

postaje samo sebi svrhom. Takav je život sve manje po mjeri čovjeka i njegovih stvarnih potreba. Gradovi unutar Zdravih gradova promišljaju kako takav život učiniti čovjeku primjerenijim, sanirati postojeće probleme i preduhitriti one koji se javljaju u naznakama. Pri tome je iznimno važna suradnja s ostalim gradovima, naročito u izmjeni iskustava te je umreženje u Zdrave gradove (ili, bolje rečeno, one koji to žele postati) proces nužan i sam po sebi jasan i prirodan.

U okviru projekta Zdravih gradova različit je raspon aktivnosti, što je i normalno jer svaki grad ima svoje specifičnosti i sebi svojstvene probleme kao prioritete pa tako iz mreže Zdravih gradova niču i novi podprojekti kao odgovori na navedene probleme. Jedan je od takvih odgovora i projekt Škola demokracije. Slijedeći ciljeve Zdravih gradova, Škola demokracije u fokusu svog djelovanja ima mlade naraštaje i njihovu ulogu u društvu. Stavljajući mlade u aktivan partnerski odnos omogućuje im kreativniji, zanimljiviji, ali i odgovorniji pristup svim prije navedenim problemima. Odnos Zdravih gradova i Škole demokracije je tako u isto vrijeme i interaktivan, međusobno prožimajući (jer se mladi unutar Škole bave kvalitetom svog života i života sugrađana), ali se istovremeno uče kako i na koji način ostvariti svoje inicijative, kako realizirati vlastite ideje i, konačno, kako stvoriti grad primjeren potrebama mladog čovjeka.

Škole demokracije – Vijeća mladih su projekt čija je ideja promocija razvoja društva i demokratskih vrijednosti te održivog razvoja. Potrebno je naglasiti da tu ideju treba graditi na lokalnim potrebama i dobrim odnosima između škola i gradova članica. Na duge staze cilj je razvoj demokratskih odnosa koji bi se temeljili na tzv. standardnom modelu institucija te stvaranje nacionalne mreže projekta demokracije koji bi mogao postati dio redovitih aktivnosti Europske mreže zdravih gradova. (Projekt je i nastao kao rezultat suradnje između hrvatske i norveške mreže Zdravih gradova te između srednjih škola u Strandu i okrugu Rogaland s hrvatskim srednjim školama). Projekt je prvenstveno okrenut učenicima srednjih škola, s namjerom da im pruži uvid u demokratske društvene odnose. Temelj projekta čine škole koje razvijaju aktivnosti kojima potiču i razvijaju demokratičnost (najprije) u svojoj (školskoj) sredini. Projekt je zanimljiv i poticajan mladima, oni su kreatori vlastitih zamisli, imaju znanja, volje, želje i strpljenja da uz pomoć odraslih u partnerskom, demokratskom ozračju učine značajne promjene vidljive odmah i važne za svakoga od njih. Saznanje da se provođenje

projekta ogleda odmah u njihovim odnosima s odraslima, velik je motivacijski čimbenik i daje ovom projektu značajan polet. A entuzijazam i kompetentnost mladih velik je kapital jedne države, možda ne garantira uspjeh, ali sigurno pridonosi pozitivnijem prosperitetu.

Projekt je zaživio u mnogim sredinama, podržan najprije od profesora-entuzijasta koji su svojim kreativnim idejama i naporim radom u školama, ali i šire, na lokalnoj razini, postigli izvanredne rezultate. Podržan je i od strane učenika koji su taj projekt prepoznali kao priliku da ostvare konkretne želje i potrebe. Projekt je prihvaćen i od ljudi koji rade na društveno višim instancama te imaju dovoljno moći, snage i sluha da inicijative pretvore u stvarnost.

Kroz projekt Škole demokracije – Vijeća mladih razvijena je (i implementirana) cijela

objedinjava sve dosad navedene aktivnosti i iskustva mladih i zapravo je demonstracija svega što je mladi čovjek usvojio »učeci demokraciju«.

Budućnost projekta

Sve su navedene aktivnosti višeslojne i zahvaćaju niz međusobno prožimajućih elemenata. Sadržaji teorijskog znanja o demokraciji isprepliću se s vještinom govorenja, život škole s inicijativom i samopouzdanjem mladih, razvoj pozitivnih životnih stavova s razvojem svijesti o odgovornosti i sl.

Cilj je projekta Škole demokracije objediniti sve elemente i postići svjesniji pristup građanskom odgoju. Svjesniji u isto vrijeme znači sustavniji, metodički obrađeniji pristup koji će svakoj školi omogućiti da na temelju dosadašnjeg iskustva (škola i gradova) centara Škola demokracije, lakše »prenese« aktivnosti koje odgovaraju upravo njihovoj sredini. Prenošenjem »modela« stvara se kostur na kojemu se Škola demokracije može dalje razvijati i obogaćivati novim idejama. »Model« je istovremeno i idejni okvir da bi se spriječila pretjerana raspršenost, a time i teža preglednost projekta, ali fleksibilan okvir koji je otvoren svim vrstama kreativnosti i originalnosti.

Projekt Škole demokracije do sada se razvijao i provodio uglavnom kroz izvannastavne aktivnosti, radioničku nastavu u okviru i izvan raz-

znih predmeta koji omogućavaju integraciju, rijetko kroz izborne predmete. Osviješten pristup »odgoju građanstva« velik je korak u smjeru modernizacije društva, ali još uvijek elitistički jer često ne obuhvaća svu djecu u školi nego samo onu koja su se, shodno svojim sposobnostima, uključila u rad debata klubova, parlaonica, organiziranih radionica. Pri tome »elitistički« u svakom slučaju ne znači »loše« jer ima svrhu izdvojiti i posebno osposobiti nadarene, politički sklonije pojedince koji su često na margini našeg sustava obrazovanja, što je potpuni promašaj ako se samo zaviri u povijest »kao učitelju života« koja vrvi zaslužnim pojedincima koji su je mijenjali i stvarali! Kroz parlaonice i ostale radionice ojačat će se manje sigurni učenici, razviti samopoštovanje i vjera u vlastite snage. No, i jedna činjenica je nepobitna: velik broj učenika ostaje »nepokriven« i to u dosegu onog elementarnog znanja o vlasti i demokraciji.

Zašto je to važno? Mora li svaki građanin biti »osviješten« politički? Ne... ali usvojenje jedne određene razine znanja u kritičnom broju građana, poželjno je, ako ne i nužno za boljitak jedne sredine. Stoga treba teži-

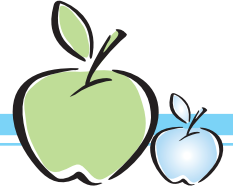
Kreativna ekipa Epohe Zdravlja

lepeza raznovrsnih aktivnosti kojima se konkretno i učinkovito, u specifičnosti lokalnog okruženja, promiče demokraciju u praksi, istovremeno učeći mlade svim potrebnim vještinama komunikacije, samoizražavanja, samoostvarivanja, međusobnog poštivanja, uvažavanja i toleriranja.

Te bi se aktivnosti mogle razvrstati u dvije skupine:

– aktivnosti UNUTAR ŠKOLA gdje se na inicijativu učenika ili profesora pokreću akcije koje su usmjerene na poboljšanje kvalitete života unutar škola, a povremenog su ili stalnog karaktera. Kroz izvannastavne aktivnosti kontinuirano se odvija rad debata klubova, novinarskih sekcija, parlaonica ... te održavaju radionice kroz koje se učenici obučavaju životnim vještinama te razvijaju kreativnost;

– aktivnosti U ZAJEDNICI oslonjene na gradske osnovne i srednje škole (demokracije). Od modela »Volontera zdravog grada«, kroz Gradsko (ili Dječje ili Učeničko) vijeće mladih, do Županijskog vijeća mladih najviša je dostignuta razina demokracije na djelu, predstavlja »glas mladih« unutar društveno organiziranih organa vlasti. U sebi

ti učenju demokracije svih jer drugi pristup predstavlja kontradikciju samom nazivu Škole demokracije i treba ići putem u kojem će znanja o ostvarivanju vlasti biti dostupna svima, a ostvarenja prava ovisiti o pojedincu i njegovoj želji da ih mijenja ili ne, a ne o nemogućnosti promjene istih zbog neznanja. Veći je postotak mladih koji se sustavno obrazuju u postojećem (jednom!) primjeru izbornog predmeta u srednjoj školi (Slatina). Izborni predmet obuhvaća veću grupaciju učenika, građu obrađuju sustavnije, temeljitije te je procjena i vrednovanje postignutog moguće. Izborni predmet omogućava profesorima da građu rasporede metodički svrsishodnije i logičnije.

Integracija programa Škole demokracije u neke redovite predmete otvorila bi mogućnost upoznavanja temelja građanskog odgoja svim učenicima, a mogao bi se provoditi već od osnovne škole. Puno smo razmišljali i u tom smjeru, o mogućnosti čvršćeg povezivanja demokracije u praksi s nastavnim planovima i programima. Naročito bi se ta integracija mogla uspješno provoditi na satovima povijesti, ali i na satovima hrvatskog jezika gdje bi se vrlo dobro uklopili sadržaji retoričkih vještina.

Škola demokracije je škola koja uči metodama i načinima kako i kojim putem ostvariti svoja prava unutar postojećeg funkcioniranja društvenog sustava. Učenjem temeljnih pojmova, znanja o vlasti, ustavu, pravima i obvezama građana te uvidom u različite procedure u biranju vlasti i usvajanjem političkih znanja, mladi razvijaju interes za društveno politička pitanja, zauzimaju stavove te ih argumentirano brane. Uče se vlastitoj odgovornosti i ponašanju u skladu s vlastitom svijesti, promicanju pozitivnih društvenih vrijednosti te se uče sagledavati sebe kao aktivnog čimbenika koji te društvene vrijednosti može uzdići ili poniziti.

Projekt tako djeluje odmah, jer mladi svoje probleme i probleme okoline žele riješiti odmah, ali i dugoročno jer »potkovani« određenim znanjima i obdareni razvijenim vještinama lakše će se, učinkovitije, svrsishodnije, aktivnije, kreativnije, naprednije uključiti u život odraslih građana u smislu da će postati građani svjesnih političkih ciljeva. Glasovi tih i takvih građana ići će u smjeru izgradnje kvalitetnijeg biračkog tijela. Kvalitetnije biračko tijelo daje i kvalitetniji izbor vlasti.

Kroz učenje »pravila igre« svijeta odraslih, djeca uče na društveno prihvatljiv način ostvarivati svoje želje i potrebe. Jer, »svijet odraslih« je svijet u kojemu žive i djeca, sada i ovdje, i bez obzira na dob, zrelost i iskustvo imaju PRAVO tražiti da taj svijet bude i njihov.

Gordana Fileš, prof.
ravnateljica OŠ Dobriše Cesarića
Dr. sc. Selma Šogorić,
Škola narodnog zdravlja »Andrija Štampar«

PROJEKT SJEDIŠTE GRAĐANSTVA

Aktivnosti varaždinske grupe "PRO HOMINE"

U projekt **SJEDIŠTE GRAĐANSTVA** uključeno je desetak profesora i mnogi učenici udruženi preko različitih aktivnosti. Nisu to uobičajene školske aktivnosti, jer sve su one okrenute i prema lokalnoj zajednici, zemlji, a i svijetu. Sve imaju za cilj unapređenje demokracije, poboljšanje kvalitete života, međunarodnu i međukulturnu suradnju. Jezgru svih aktivnosti okrenutih prema demokratizaciji škole i društva u ovom projektu čini **grupa "PRO HOMINE"**. Ona je, prije svega, zdrava i komunikacijama bogata zajednica u kojoj se stječu vještine, rađaju ideje i provode akcije. Mnoge inicijative Vijeća učenika gimnazije nastale su u ovoj grupi. Mnogi članovi grupe ujedno su i članovi Vijeća mladih. Roditelji i profesori također mogu biti naši članovi. Kroz slobodne učeničke grupe mladi se ljudi angažiraju ne kao učenici već kao osobe iz životnih interesa. Pomoću životnih vještina, koje paralelno i kroz samu aktivnost stječu, oni se demokratskim sredstvima bore za drugačiju školu, za drugačije odnose i za kvalitetniju nastavu. Oni se osjećaju uključenima kao ravnopravni partneri sa profesorima i roditeljima. Svoj rad doživljavaju kao važan i koristan ne samo za njih, već i za druge pa i za generacije koje dolaze. Za osnivanje takvih grupa nema nikakvih zakonskih prepreka. Poticaj i podrška dolazi od raznih nevladinih udruga, a što prihvaća i naše Ministarstvo prosvjete. Plan aktivnosti mora biti odobren od školskih vlasti. Slobodnu učeničku grupu može formirati nastavnik koji je svojim obrazovanjem, odnosom prema učenicima, komunikacijskim i organizacijskim sposobnostima, vizijom, ustrajnošću, hrabrošću, uspio motivirati učenike za *iskorak iz puko školskog u ono školsko koje uključuje život*. Takvih nastavnika ima na svakoj školi. Potrebno ih je potaknuti, ohrabriti, izmijeniti iskustva, povezati ih u mrežu.

Da bi se ovakva slobodna grupa učenika mogla održati i imati svoju funkciju mora biti formirana tako da se u njoj kontinuirano stvara i jača zajedništvo. Kroz slobodne razgovore u krugu, pri-

mjenom interaktivnih metoda, preko dopisivanja, kroz individualne razgovore, sudionici grupe iznose svoja viđenja problema i raspravljaju o tim viđenjima. Analiziraju svoje jake strane i svoje slabosti. Dogovaraju pravila koja će poštivati. Planiraju i ostvaruju svoje akcije. Nakon akcija detaljno analiziraju svoje postupke. Isto tako, u samom toku određenih aktivnosti stalno preispituju njihovu ispravnost, opravdanost i smisao. Njihov rad je javan i podložan kritici pa se moraju nositi sa svim njegovim posljedicama. Oblici aktivnosti koji se provode u školi su: susreti s profesorima gdje se na kvalitetan, dobro pripremljen način raspravlja o konkretnim problemima, izlažu različita mišljenja i stajališta, iznose inicijative. Najviši oblik tih aktivnosti postiže se njihovim utjecajem i prenošenjem na rad nastavnčkih i razrednih vijeća te roditeljskih sastanaka. Sudjelovanje u radu Vijeća mladih i Vijeća roditelja u školi, ukoliko u školi ne postoje slobodne učeničke grupe, može predstavljati dodatno opterećenje učenicima i roditeljima, i još jednu mogućnost manipuliranja njima. Sudjelovanje u aktivnostima izvan škole, u različitim projektima u koje je škola uključena (Zdravi grad, projekt Vijeća Europe u okviru Obrazovanja za demokratsko građanstvo), bez slobodnih grupa kao žarišta različitih aktivnosti u školi, može prerasti u čistu formalnost. Ne treba nam edukacija zbog edukacije, da se nešto "obavi", niti edukacija kojom će rezultati biti aktualni nakon završetka školovanja, već edukacija koja je u funkciji konkretnih aktivnosti. Za takvu edukaciju mogu biti zainteresirane samo slobodne grupe učenika.

Ćiril Čoh, prof.

